द्वितीयः पाठः स्वर्णकाकः

स्मरणीय तथ्य

- विद्याभूषण आशुकवि श्री पद्मशास्त्री द्वारा रचित "विश्वकथाशतकम्" विभिन्न देशों की सौ लोककथाओं का संग्रह है।
- ये साहित्यायुर्वेदाचार्य, काव्यतीर्थ, साहित्यरत्न, शिक्षाशास्त्री और रसियन डिप्लोमा आदि उपाधियों से भूषित हैं।
- इन्हें सोवियत भूमि नेहरू पुरस्कार समिति और राजस्थान साहित्य अकादमी द्वारा स्वर्णपदक प्राप्त है।
- प्रस्तुत-पाठ "स्वर्णकाकः" यह वर्मा देश की एक श्रेष्ठ कथा है, जिसमें लोभ और उसके दुष्परिणाम के साथ-साथ त्याग और उसके सुपरिणाम का वर्णन, एक सुनहले पंखों वाले कौवे के माध्यम से किया गया है।

बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः-

1. कुत्र तण्डुलान् खगेभ्यः रक्ष ?
क. सूर्यातपे ख. वृक्षे
ग. क्षेत्रे घ. राजमार्गे

2. 'कीदृशः काकः दुहितायाः समीपे आगच्छत् ?
क. विशालः ख. विचित्रः
ग. रक्त-वर्णः घ. हरितः

3. ग्रामे का न्यवसत् ?
क. वृद्धा स्त्री ख. कोकिला
ग. गीता घ. कवयित्री

4. वृद्धा स्त्री कीदृशी आसीत् ?
क. धनिका ख. वाचाला
ग. दीर्घा घ. निर्धना

5. विनम्रा मनोहरा च का आसीत्?
क. निर्धन-दुहिता ख. अभिमानि-दुहिता
ग. वृद्धा घ. काकी

6. सूर्यातपे कान् खगेभ्यः रक्ष ?
क. चनकान् ख. तण्डुलान्
ग. गोधूमान् घ. तिलान्

7. माता कुत्र तण्डुलान् निक्षिप्य पुत्रीम् आदिदेश ?
क. कर्गदेषु ख. तुलायाम्
ग. स्थाल्याम् घ. हस्तेषु

8. तण्डुलान् केभ्यः रक्ष ?
क. खगेभ्यः ख. जनेभ्यः
ग. बालकेभ्यः घ. मुनिभ्यः

9. काकः कीदृशः आसीत् ?
क. स्वर्ण-पक्षः ख. ताम्रपक्षः
ग. रजतपक्षः घ. लौहपक्षः

10. काकस्य चञ्चुः कीदृशः आसीत् ?
क. स्वर्णचञ्चुः ख. रजतचञ्चुः
ग. लौहचञ्चुः घ. ताम्रचञ्चुः

11. 'विचित्रः काकः तस्याः समीपम् अगच्छत्' अस्मिन् वाक्ये काकस्य विशेषण-पदं किम्?
क. तस्याः ख. समीपम्
ग. विचित्रः घ. अगच्छत्

12. 'बालिके! यथेच्छं गृहाण मञ्जूषाम् एकाम् ।' अत्र सम्बोधन-पदं किम्?
क. यथेच्छम् ख. गृहाण
ग. मञ्जूषाम् घ. बालिके!

13. काकः कक्षाभ्यन्तरात् बालिकायै दातुं कति मञ्जूषाः निस्सारयति ?
क. चत्वारः ख. षड्
ग. अष्टादश घ. तिस्रः

14. 'निष्क्रम्य ' इत्यस्य विलोमपदम् अत्र किं प्रयुक्तम्?
क. विलोक्य ख. सम्पीय
ग. आगत्य घ. दृष्ट्वा ।

15. 'जननी ' इत्यस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?
क. माता ख. भगिनी
ग. बालिका घ. सुताः

16. 'अधः' इत्यस्य विलोमपदम् अत्र किं प्रयुक्तम्?
क. समीपं ख. उपरि
ग. सर्वतः घ. समन्तात्

17. 'तण्डुलान्' इत्यस्मिन् पदे का विभक्तिः ?
क. प्रथमा ख. द्वितीया
ग. तृतीया घ. चतुर्थी

18. 'मदीया माता अतीव निर्धना वर्तते' अत्र `निर्धना' पदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
क. मात्रे ख. अतीव
ग. मदीया घ. वर्तते

19. 'ताम्रमयं सोपानम्' अत्र विशेष्य-पदं किम् ?
क. ताम्रः ख. सोपा
ग. ताम्रमयं घ. सोपानम्

20. 'अहं निर्धनमातुः दुहिता अस्मि।' अत्र 'अहम्' इति कर्तृ-पदस्य क्रियापदं किम् ?
क. दुहिता ख. निर्धनमातुः
ग. अस्मि घ. निर्धनः

21. 'आगत्य' इत्यस्य प्रकृति - प्रत्ययः पृथक् करणीयः।

क. गम् +क्त्वा   ख. आ+गम्+ल्यप्

ग. आग+त्य   घ. आ+गत्य

22. 'तस्मिन् +एव' अत्र सन्धिः अस्ति -

क. तस्मिनेव   ख तस्मिन्नेव

ग तस्मिन्एव   घ तस्मन्नाव

23. 'सञ्जाता' इत्यस्य सन्धि-विच्छेदः कः?

क. सम्+जाता   ख. स+ञ्जाता

ग. सञ्+जाता   घ. सञ्जा+ ता

24. लुब्धया बालिकया कस्य फलं प्राप्तम्?

क. शयनस्य   ख. धावनस्य

ग. लोभस्य   घ. याचनस्य

25. "भो नीचकाक! अहमागता...।" इति का कथयति?

क. निर्धन-बालिका   ख. गर्विता बालिका

ग. माता   घ. लुब्धा - माता

26. 'त्वं शीघ्रमेव स्वगृहं गच्छ' अस्मिन् वाक्ये अव्यय-पदं किम् अस्ति?

क. त्वम्   ख. एव

ग. स्वगृहं   घ. गच्छ

27. कः अवदत् - "बालिके! अहमिच्छामि यत् त्वं सर्वदा अत्रैव तिष्ठ"

क. माता   ख. लुब्धा-माता

ग. काकः   घ. लुब्धा- बालिका

28. वृक्षस्य उपरि कस्य प्रासादः आसीत्?

क. काकस्य   ख जनन्याः

ग. उल्लूकस्य   घ. बालिकायाः

29. ग्रामात् बहिः क: वृक्षः आसीत्, यत्र बालिका गतवती?

क. आम्रवृक्षः   ख. कदलीवृक्ष:

ग. पिप्पलवृक्ष: घ. निम्बवृक्ष:

30. 'तण्डुलान् मा भक्षय' इति का प्रार्थयत्?

क. माता   ख. दुहिता

ग. कोकिला   घ. अजा

बहुविकल्पात्मक-प्रश्नानाम् उत्तराणि

1 क. सूर्यातपे
2. ख. विचित्रः
3. क. वृद्धा स्त्री
4. घ. निर्धना
5. क. निर्धन-दुहिता
6. ख. तण्डुलान्
7. ग. स्थाल्याम्
8. क. खगेभ्यः
9. क. स्वर्ण-पक्षः
10. ख. रजत-चञ्चुः
11. ग. विचित्रः
12. घ. बालिके!
13. घ. तिस्रः
14. ग. आगत्य
15. क. माता
16. ख. उपरि
17. ख. द्वितीया
18. क. मात्रे
19. घ. सोपानम्
20. ग. अस्मि
21. ख. आ+गम्+ल्यप्
22. ख. तस्मिन्नेव
23 क. सम्+जाता
24. ग. लोभस्य
25. ख. गर्विता बालिका
26. ख. एव
27. ग. काकः
28. क. काकस्य
29. ग. पिप्पलवृक्ष:
30. ख. दुहिता

अति-लघूत्तरीया: प्रश्ना: -

एकपदेन उत्तरत

1. माता काम् आदिशत् ?
2. स्वर्णकाकः कान् अखादत् ?
3. प्रासादः कीदृशः वर्तते ?
4. गृहमागत्य तया का समुद्घाटिता ?
5. लोभाविष्टा बालिका कीदृशीं मञ्जूषां नयति ?
6. वृद्धायाः दुहिता कीदृशी आसीत्?
7. कस्य चञ्चुः रजतचञ्चुः आसीत्?
8. सूर्योदयात् पूर्वमेव का तत्र उपस्थिता?
9. 'तण्डुलान् मा भक्षय' अत्र क्रियापदं किम्?
10. केन सोपानेन निर्धन - कन्या काकस्य स्वर्णभवनम् आरोहत।
11. केन तिस्रः मञ्जूषाः कन्यायाः पुरः समुत्क्षिप्ता:?
12. बालिका कीदृशं भोजनम् अद्यावधि न खादितवती ?
13. 'स्वादु भोजनम् 'अत्र विशेषण-पदं किम्?
14. "स्वर्णमयेन सोपानेन अहम् आगच्छामि" इति का कथितवती?
15. स्वर्णकाकः गर्वित- बालिकां भोजनं कस्मिन् पात्रे अकारयत्?

अति-लघूत्तरीय-प्रश्नानाम् उत्तराणि

1. पुत्रीम्
2. तण्डुलान्
3. स्वर्णमयः
4. मञ्जूषा
5. वृहत्तमाम्
6. विनम्र-मनोहरा
7. काकस्य
8. बालिका
9. भक्षय
10. स्वर्ण-सोपानेन
11. काकेन
12. स्वादु-भोजनम्
13. स्वादु
14. गर्वित-बालिका
15. ताम्र-पात्रे।

लघूत्तरीयाः प्रश्नाः

पूर्णवाक्येन उत्तरत-

1. तिस्रः मञ्जूषाः निस्सार्य काकः बालिकां किम् अकथयत्?
2. निर्धनायाः वृद्धायाः दुहिता कीदृशी आसीत् ?
3. बालिकया पूर्वं कीदृशः काकः न दृष्टः आसीत् ?
4. निर्धनायाः दुहिता मञ्जूषायां कानि अपश्यत् ?
5. बालिका किं दृष्ट्वा आश्चर्यचकिता जाता?
6. गर्विता बालिका कीदृशं सोपानम् अयाचत कीदृशं च प्राप्नोत् ?

लघूत्तरीयाः प्रश्नानाम् उत्तराणि

1. काकः अकथयत् यत् 'बालिके! यथेच्छं गृहाण मञ्जूषामेकाम्।'
2. निर्धनायाः वृद्धायाः दुहिता विनम्रा मनोहरा च आसीत् ।
3. बालिकया पूर्वं एतादृशः स्वर्णपक्षो रजतचञ्चुः च स्वर्णकाकः न दृष्टः।
4. निर्धनायाः दुहिता मञ्जूषायां महार्हाणि हीरकाणि अपश्यत्।
5. बालिका वृक्षस्य उपरि स्वर्णमयं प्रासादं दृष्ट्वा आश्चर्यचकिता जाता ।
6. गर्विता बालिका स्वर्णमयं सोपानम् अयाचत ताम्रमयं च प्राप्नोत् ।

दीर्घोत्तरीय-प्रश्नाः

1. **'मम परिचयः' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखन्तु।**
2. **चित्रं दृष्ट्वा प्रदत्त-मञ्जूषा-सहायतया संस्कृतभाषायां पञ्च- वाक्यानि लिखन्तु।**

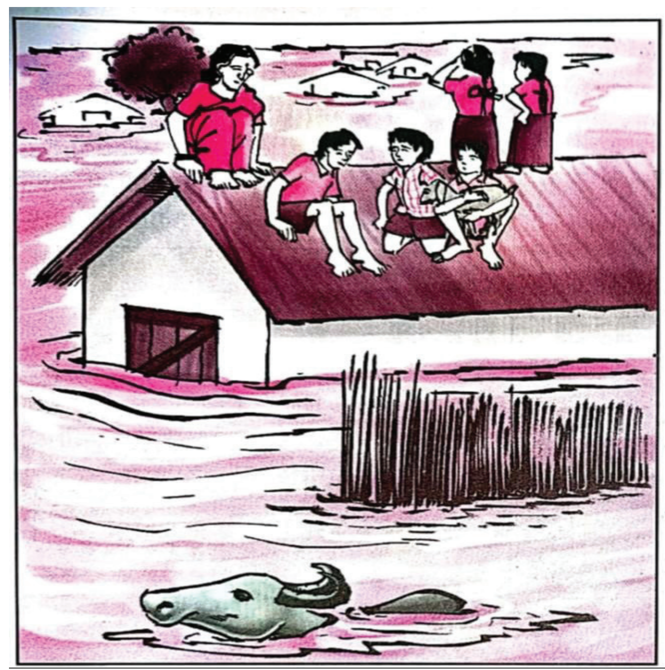

जलौघः, गृहाणि, ग्रामस्य, जलमग्नानि, क्षेत्राणि, सर्वत्र जलम्, द्वे बालिके, द्वौ बालकौ, माता, अजाशावकः, गृहस्य उपरिष्टात् तले स्थिताः, अतीव दुःखिता, किमपि न दृश्यते, दयनीया दशा

3. **संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुर्वन्तु -**

मेरा नाम महेश है। मैं नवमी कक्षा में पढ़ता हूँ। मैं राँची नगर में रहता हूँ। मेरे मित्र का नाम पंकज है। हम दोनों समय पर विद्यालय जाते हैं। मुझे पढ़ाई अच्छी लगती है। मेरी माता एक गृहिणी है। मेरी तीन बहनें और पाँच भाई हैं। मेरा परिवार संयुक्त परिवार है। यही मेरा परिचय है।

दीर्घोत्तरीय-प्रश्नानाम् उत्तराणि

1. मम परिचयः -

   मम नाम रमेशः अस्ति। अहं नवम्यां कक्षायां पठामि। अहं राँची- नगरे वसामि। मम मित्रस्य नाम पंकजः

अस्ति। आवां समये विद्यालयं गच्छावः। मह्यं पठनं रोचते।

2. चित्रं दृष्ट्वा संस्कृते पञ्च-वाक्यानि -

क. इदं चित्रं ग्रामस्य अस्ति।

ख. अत्र जलमग्नानि क्षेत्राणि सन्ति।

ग. सर्वत्र जलम् एव विद्यते।

घ. चित्रे द्वे बालिके स्तः, अत्र द्वौ बालकौ अपि स्तः।

ङ. सर्वे गृहस्य उपरिष्टात् तले स्थिताः सन्ति।

3. संस्कृतभाषायाम् अनुवादः-

मम नाम महेशः अस्ति। अहं नवम्यां कक्षायां पठामि। अहं राँची- नगरे वसामि। मम मित्रस्य नाम पंकजः अस्ति। आवां समये विद्यालयं गच्छावः। मह्यं पठनं रोचते। मम माता एका गृहिणी अस्ति। मम तिस्रः भगिन्यः पञ्च भ्रातरः च सन्ति। मम परिवारः संयुक्त - परिवारः अस्ति। अयम् एव मम परिचयः वर्तते।